

Heianská kultúra

Vďaka **Sugawara-no Mičizanemu** sa teda prestali posielat' posolstvá do Číny. Tchangská ríša sa rozpadla na 5 dynastií, kým sa po pol storočí zasa pozviechala do veľkej ríše **Sung**. Japonci však už so Sungom diplomatické styky nenadviazali. Japonsko-čínske kontakty sa so zánikom Tchangskej ríše uzatvorili a japonská kultúra sa začala obracať dovnútra, na svoje domáce zdroje. Tento zlom nastal po tom, čo počas celého jedného storočia bolo Japonsko doslova v ohúrení tchangskou kultúrou, ktorá dosiahla svoj sotva kedy prekonaný vrchol. Táto doba ohúrenia sa kryje s 9. storočím, počiatočným storočím obdobia heian.

Písomnosť

Ako vieme, k prvým pokusom o zápis domáceho jazyka prostredníctvom písma z kontinentu došlo v období nara. Bolo to v 8. storočí. A v 10. storočí – v období heian - už pozorujeme rozmach japonskej literatúry, písanej prevažne v hiragane.

Zrejme je veľa pravdy na legendách okolo už spomínanej osobnosti mnícha Kúkaia: v „Tchangu“ (tj. tchangskej Číne) sa naučil kaligrafiu, čínštinu, sanskrt, doma zaviedol používanie trávového štýlu znakov - *sóšo* a z toho sa vyvinul zápis japončiny (odráža sa v takzvanej *iroha-uta* alebo „slabikovej básni“). Tieto legendy možno nie sú všetky zaručene historicky pravdivé, ale môžu stelesňovať v postave Kúkaia a v jeho zásluhách celkový proces kultúrneho a jazykového uvedomenia Japoncov práve zoči-voči čínskej spisbe, ktorá sa v prvom storočí heianskeho obdobia – tj. v 9. storočí - v Japonsku rozmohla. Cisárske učilište **Daigakurjó** vzdelávalo mladých princov a šľachticov v čínskej literatúre, ktorá predstavovala celú učenosť – toto spojenie literatúry a učenosti stelesňuje čínske slovo WEN2 (sinojaponsky BUN) písané znakom 文.

O dianí v 9. storočí veľa nevieme. Je zahalené tajomstvom. To, čo vieme, je len vďaka neskorším literárnym dielam, ktoré sa obracajú do minulosti, ako historické rozprávania a tiež zbierky poézie, ktoré v prozaických úvodoch k básňam prinášajú nejednu cennú informáciu zo života autorov – dvoranov 9. storočia.

O 9. storočí sa tradične hovorí, že je obdobím „tmy domácej kultúry“, toto označenie však platí len na kontrast v porovnaní s tým, ako prudko sa rozžiarila japonská literatúra v storočí nasledujúcom. V dobe „tmy“ 9. storočia sa pripravovala živná pôda na etnicko-literárnu emancipáciu japonského národa, išlo o semienka, ktoré klíčili v prítmí pôdy, aby po roku 900 vypučali na svetlo sveta v plnej sile a kráse. Či už to bol Kúkai alebo iní – a viacerí – učenci žijúci v prvom heianskom storočí, zavedením trávového štýlu čínskych znakov uviedli v Japonsku grafickú obmenu znakov, ktorá sa začala využívať na fonetický zápis slabík jazyka domáceho obyvateľstva. Učení ľudia sa usilovali učiť sa po čínsky, ale len málo z nich sa naučilo po čínsky aj hovoriť. Nepochybne, tí, ktorí sa tak ako Kúkai a Saičó dostali do Číny, po čínsky aj hovorili, ale väčšina ľudí dostávala čínštinu len v podobe písaného jazyka – znakov, ktoré sa museli učiť, a cudzích slov so zložitou výslovnosťou, ktoré si k znakom museli zapamätať.

V spôsobe, ako sa čínske slová v ústach Japoncov ujímali, pozorujeme tie isté tendencie, aké vidno aj v tom, ako Japonci dnes vyslovujú slová v cudzích jazykoch. Ide napríklad o problém zatvorených slabík a prispôsobovania cudzích hlások blízkym domácim hláskam. V modernej dobe si Japonci anglické BED prispôsobili ako BEDDO, a anglické BATH a BUS Japonci vyslovujú rovnako – BASU. Nerozlišujú R a L – obe vyslovujú R, a cudzie hlásky Ž, DŽ a Ď nahrádzajú svojou hláskou DŽ.

Toto isté sa dialo aj v 9. storočí. Čínske zadopodnebné -NG nahrádzali Japonci dvojhláskou končiacou sa na -I alebo -U, napr. názov vtedajšej Číny – TCHANG –

vyslovovali TAU (z čoho je dnešné TÓ), PCHING sa stal PEI alebo PIAU (dnešné HEI alebo HJÓ).

Vo vtedajšej čínštine sa Buddha vyslovoval približne „*Phuet“ (čo vzniklo skrátením pôvodného indického tvaru Buddhó). Tieto stredočínske záverové spoluhlásky na konci slova, takzvané „implozívny“, robili Japoncom vo výslovnosti problém. Niektorí sa snažili ich dôsledne dodržiavať – z tejto tradície sa dodnes zachovala napríklad v javiskovej dikcii japonskej drámy nó výslovnosť „butn“ alebo „butm“. U väčšiny Japoncov však napokon prevládala prispôbena výslovnosť, keď za takúto spoluhlásku vkladali pomocnú samohlásku, obyčajne U alebo I, a tak čínske PHUET vyslovovali ako BUTU, z čoho je dnešné BUCU. Stredočínsky výraz pre „slnko“ znel približne ŇZIT a toto slovo si Japonci prispôbili tak, že vznikli vlastne dve verzie toho istého čínskeho slova: DŽITU a ŇITI, z čoho máme dnes dve verzie sinojaponského čítania tohto znaku – DŽICU, NIČI.

V zložení zasa čínske implozívny nahradili foneticky blízkym zdvojením nasledujúcej spoluhlásky. Napríklad – čínsku výslovnosť ŇZIT-PəN 日本 si prispôbili tak, že túto zloženu vyslovovali buď NIPPON alebo len s jednoduchou hláskou - ŇIPON. Z týchto dvoch verzií takto máme v modernej japončine dve podoby – NIPPON a NIHON.

Takto sa postupne čínske slová stávali súčasťou japonskej slovnej zásoby v ich pozmenenej, japonizovanej výslovnosti, ktorú nazývame „sinojaponské čítanie“. O tom, že tieto sinojaponské slová však boli v prvej polovici heianu ešte len neobvyklými neologizmami, novotvarmi, svedčí fakt, že literatúra po roku 900 sa im vyhýba a v textoch sa vyskytujú len výnimočne – považovali sa teda ešte len za nové slová, neologizmy, termíny úzko súvisiace so štátnou administratívou či buddhizmom, ale ešte nie udomácnené, zažitú v každodennej japončine.

Keďže písanie textov v čínštine bolo záležitosťou mužov, ktorí študovali na Cisárskom učilišti, písanie v japončine bolo prirodzenou doménou žien, ktoré systematické vzdelávanie dostávali menej často. S rozvojom dvorského životného štýlu a zabezpečením životného štandardu sa čoraz viac žien začína venovať písaniu, a tak po roku 1000 sa spisba v japončine stáva takmer výlučnou doménou kultivovaných dám na heianskom cisárskom dvore – hovoríme o „džorjú-bungaku“, ženskej literatúre, úkazu, ktorý v svetovej literatúre tých čias nemá obdoby. Rozvoj ženskej literatúry v 11. storočí poukazuje na značnú svojbytnosť, samostatnosť a autonómnosť vtedajších žien na dvore.